

ХУЛОСАИ

комиссияи ташхиси Шурои диссертатсионии 6D.KOA-004 назди Донишгоҳи миллии Тоҷикистон оид ба диссертатсияи Зиёев Сулаймон Саъдулоевич дар мавзуи: «Қонуниятҳо ва хусусиятҳои инкишофи ҳамгироии иқтисодӣ дар шароити муосир», ки барои дарёфти дараҷаи илмӣ номзади илмҳои иқтисодӣ аз рӯи ихтисоси 08.00.01 – Назарияи иқтисодӣ (08.00.01.01 - Назарияи умумии иқтисодӣ (иқтисоди сиёсӣ)), пешниҳод шудааст.

Мавзуи диссертатсионии Зиёев Сулаймон Саъдулоевич «Қонуниятҳо ва хусусиятҳои инкишофи ҳамгироии иқтисодӣ дар шароити муосир» тадқиқоти шахсии унвонҷӯ ба шумор меравад. Ақидаҳои илмӣ, коркарди назариявӣю методологӣ, хулосаҳо ва пешниҳодҳо, ки нақши худро дар илми иқтисод мегузоранд, ба муаллифи диссертатсия дахл дорад. Ҳамаи қорҳои иҷро гардида аз ҷониби муаллиф мустақилона амалӣ гардида, дар онҳо мазмуни асосӣ ва натиҷаҳои тадқиқот инъикос гардидааст.

Мубрами мавзу таҳқиқот. Омӯзиши масъалаи қонуниятҳо ва хусусиятҳои инкишофи ҳамгироии иқтисодӣ дар шароити рушд ва ташаккули муносибатҳои нави иқтисодӣ ба худ аҳамияти махсус пайдо мекунад. Таҷрибаи рушди кишварҳои ҷаҳон нишон медиҳад, ки ҳамгироии иқтисодӣ самти асосӣ ва муҳими рушди илми иқтисодӣ мебошад. Он муҳимтарин хусусияте барои мустаҳкам гардидани вобастагии байниҳамдигарии иқтисоди миллий гардидааст. Илова бар ин ҳамгироии иқтисодӣ гузаштани мамлакатҳои ҷаҳонро аз шакли пушидаи хоҷагидорӣ ба иқтисоди кушод таъмин намуда, ба зарурати объективӣ ва шартӣ муҳими рушди устувори иқтисоди ҷаҳон табдил меёбад. Равандҳои ҳамгироӣ мубодилаи молҳо, хизматрасониҳо, моликияти зехнӣ ва муҳочирати аҳолиро афзоиш медиҳад.

Метавон гуфт, ки дар шароити муосир рушди ҳама гуна кишвар танҳо дар доираи муносибатҳои хоҷагии ҷаҳонӣ самаранок буда метавонад. Дар иртибот ба ин, ба назар гирифтани хислати тағйирёбандаи равандҳои ҳамгироӣ, қонуниятҳо ва хусусиятҳои инкишофи онҳо дар минтақаҳои гуногуни ҷаҳон муҳим арзёбӣ мегардад. Аз ҷониби дигар бо дарназардошти пайдарпайи равандҳои ҳамгироии гуногунсатҳи иқтисодӣ дар низоми муносибатҳои байналмиллалӣ муосир сиёсати берунииқтисодии Ҷумҳурии Тоҷикистон низ ба таъмини иштироқи ҷаҳоли кишвар дар гурӯҳҳои ҳамгироии минтақавӣ нигаронида шудааст.

Дар робита ба ин муайян намудани қонуниятҳои инкишофи ҳамгирии иқтисодӣ ва таҳаввулоти сохторҳои ҳамгирӣ, арзёбии самаранокии ҳамкориҳо дар доираи иттиҳодия ва сохторҳои ҳамгирӣ, тадқиқоти методологӣ ва концептуалии ин равандҳо, ҳамчунин ҷустуҷӯи воситаҳо ва роҳҳои такмили механизми идоракунии равандҳои ҳамгирӣ ба мавқеи рақобатпазири Тоҷикистон дар низоми муносибатҳои иқтисодӣ ҷаҳонӣ мусоидат мекунанд. Дар ин замина омӯзиш ва таҳқиқи масъалаҳои таҳким ва тавсеи ҳамкориҳои иқтисодии Ҷумҳурии Тоҷикистон дар сатҳи иттиҳодияҳои ҳамгирӣ, инчунин муайян намудани қонуниятҳо ва хусусиятҳои инкишофи ҳамгирии иқтисодӣ дар шароити муосир муҳим арзёбӣ мегардад, ки ҳануз ҳам тадқиқоти мукаммали илмиро тақозо менамояд ва он мубрамияти мавзуро муайян менамояд.

Дар шароити ташаккулёбии муносибатҳои бозорӣ ҳамгирии иқтисодӣ ба худ мазмуну мундариҷаи нав касб мекунад. Омӯзиши паҳлуҳои назариявии ҳамгирии иқтисодӣ, ошкорсозии қонуниятҳо ва хусусиятҳои он, таъсири ин раванд ба рушди иқтисоди миллӣ ва амалисозии натиҷаҳои судовари он дар шароити иқтисодиёти Тоҷикистон, таҳқиқи мукамал ва амиқро тақозо мекунад.

Мақсади таҳқиқоти диссертсионӣ таҳлили қонуниятҳо ва хусусиятҳои инкишофи ҳамгирии иқтисодӣ дар шароити муосир, инчунин таҳияи тавсияҳо оид ба рушди ҳамкориҳои иқтисодии Ҷумҳурии Тоҷикистон дар ҳаёти сохторҳои гуногуни ҳамгирӣ мебошад.

Вазифаҳои таҳқиқот. Барои расидан ба мақсадҳои гузошташуда дар кори диссертсионӣ, вазифаҳои асосии зерин гузошта шуда, ҳалли ҳудро ёфтаанд:

- таҳлил намудани равишҳои гуногуни назариявии омӯзиши ҳамгирии иқтисодӣ, инчунин ҷудо намудани қонуниятҳо ва хусусиятҳои рушди он;
- ошкор намудани моҳият ва мундариҷаи ҳамгирии иқтисодӣ;
- муайян ва асоснок намудани хусусиятҳои асосии ҳамгирии иқтисодӣ ва марҳилаҳои ташаккул ва рушди он;
- гузаронидани мониторинги ҷанбаҳои содиротӣ ва сармоягузориҳои ҳамкориҳои иқтисодии Тоҷикистон дар ҳаёти сохторҳои иқтисодии ҳамгирӣ ва берун аз он;
- асосноксозии самтҳои ояндадори ҳамкориҳои иқтисодии Ҷумҳурии Тоҷикистон бо сохторҳои иқтисодии ҳамгирӣ;
- муайян кардани самтҳои самаранокии ҳамгирии иқтисодии Ҷумҳурии Тоҷикистон дар ҳаёти Иттиҳоди иқтисодии АвруОсиё (ИИАО).

Объекти таҳқиқоти диссертсионӣ вазъи кунунӣ ва дурнамои

ҳамкориҳои иқтисодии Ҷумҳурии Тоҷикистон дар доираи сохторҳои ҳамгироии иқтисодӣ мебошад.

Мавзӯи таҳқиқоти диссертатсионӣ - маҷмӯи муносибатҳои иқтисодӣ-иҷтимоӣ, ки дар раванди ҳамгироии иқтисодии Ҷумҳурии Тоҷикистон бо сохторҳои иқтисодии ҳамгироӣ ба вуҷуд меояд, мебошад.

Фарзияи таҳқиқоти диссертатсионӣ дар асосноккунии қонуниятҳои ҳамгироии иқтисодӣ ва ошкорсозии хусусиятҳо ва принципҳои инкишофи он намудор мегардад, ки барои муайян намудани манфиатҳои иқтисодии давлат дар доираи созмонҳои ҳамгироӣ мусоидат менамояд. Вобаста ба ин ташаккул додани муносибатҳои ҳамгироии иқтисодӣ дар ҳаёти созмонҳои ҳамгироӣ боиси рушди иқтисодию иҷтимоии мамлакат мегардад.

Методҳои таҳқиқот. Дар чараёни таҳқиқот вобаста ба вазифаҳои ҳалшаванда усулҳои зерини таҳқиқ истифода бурда шудаанд: усулҳои таҳлили системавӣ, омӯри-иқтисодӣ, абстраксии мантиқӣ, таҳлилу синтез, индуксия ва дедуксия, таҳлилию қиёсӣ ва мушоҳидаҳо. Илова бар ин, дар яке аз бахшҳои таҳқиқот, ки ба омӯзиши ҷанбаҳои содиротию сармоягузори дар иттиҳодияҳои иқтисодии ҳамгироӣ дар марҳалаи ҳозира бахшида мешавад, аз усули умумисозӣ, ҳамчун усули муқоисавӣ ва омӯри истифода шудааст. Истифодаи усулҳои зикршуда самаранокӣ ва асоснокии натиҷаҳо, ҳулосаҳо ва пешниҳодҳои илмиро оиди мавзӯи таҳқиқшаванда таъмин намуданд.

Асосҳои назариявӣ ва методологии таҳқиқотро қорҳои илмии олимони шинохтаи ватанию хориҷӣ, ки ба омӯзиши равандҳои ҳамгироии иқтисодӣ бахшида шудаанд, натиҷаҳои таҳқиқоту ҳуҷҷатҳои расмӣ ташкилоту идораҳои давлатӣ, инчунин натиҷаҳои таҳқиқотҳои монографӣ ва интишороти илмӣ вобаста ба мавзӯи таҳқиқот ташкил медиҳанд. Дар ин замина истифодаи концепсияҳои назариявӣ, арзёбии қонуниятҳо ва хусусиятҳо, тамоюлҳои рушди ҳамгироии иқтисодӣ ва ҷанбаҳои содиротӣ ва сармоягузори тавсеаи ҳамкориҳои иқтисодӣ барои таҳқиқоти минбаъда замина гузошта, доир ба муайянсозии самтҳои дурнамои ҳамкориҳои иқтисодӣ бо иттиҳодияҳои иқтисодии ҳамгироӣ ва афзалиятҳои он нигаронида шудааст.

Сарчашмаи маълумоти таҳқиқот. Дар рафти таҳқиқот ба сифати сарчашмаи далелҳои воқеии иттилоотӣ аз ҳуҷҷатҳои Вазорати рушди иқтисод ва савдои Ҷумҳурии Тоҷикистон, Агентии омили назди Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон, маҷмӯаҳои омӯри ва маводи Кумитаи омили ИДМ ва мақомоти омили давлатҳои ИДМ, СҲИ, СҲШ ва Ҷумҳурии Тоҷикистон, ки барои солҳои 2017-2022 таҳия карда шудаанд, матолиби конфронсҳои илмию амалии ҷумҳуриявӣ байналхалқӣ ва санадҳои дигари меъёрию ҳуқуқӣ истифода карда шудааст.

Давра ва пойгоҳи таҳқиқот. Таҳқиқоти диссертационӣ дар давраи солҳои 2010-2023 дар кафедраи умумидонишгоҳии назарияи иқтисодии Донишгоҳи миллии Тоҷикистон анҷом дода шудааст.

Навгониҳои илмӣ таҳқиқот дар шароити муосир таҳлил намудани қонуниятҳо ва хусусиятҳои инкишофи ҳамгирии иқтисодӣ ва инчунин таҳия кардани пешниҳодоти мушаххас оид ба рушди ҳамкориҳои иқтисодии Ҷумҳурии Тоҷикистон дар дораи сохторҳои ҳамгирии иқтисодӣ ва берун аз он мебошад.

Ба навгониҳои илмӣ, ки дар асоси таҳқиқоти анҷомдодашуда ба даст омаданд, инҳо дохил мешаванд:

- равишҳои гуногуни назариявии омӯзиши ҳамгирии иқтисодӣ таҳлил карда шуда, қонуниятҳо ва хусусиятҳои инкишофи ҳамгирии иқтисодӣ ҷудо ва асоснок карда шуд. Омӯзиши концепсияҳои гуногуни таҳқиқи назариявии ҳамгирии иқтисодӣ ва қонуниятҳои он нишон дод, ки ҳар як мактаб хусусиятҳои асосӣ ва хоси рушди равандҳои ҳамгириро ошкор мекунад. Қонуниятҳои асосии ҳамгирии иқтисодӣ муайян карда шуданд: муайян кардани хусусияти муносибатҳои ҳамгирӣ дар байни субъектҳои ҳамгирӣ; таъсири шароити ташаккули муносибатҳои ҳамгирӣ ба табиати онҳо; ба ҳам мувофиқ омадани шакли мазмуни ҳамгирии иқтисодӣ; мавҷуд будани маҳдудиятҳои ҳамгирӣ дар ҳолати номаҳдуд будани субъектҳои ҳамгирӣ; гузаштан аз як шакл ба шаклҳои мураккабтари ҳамгирӣ (қонуни таҳаввулотии инкишофи ҳамгирӣ);

- дар асоси таҳлили ақидаҳои намоёндагони мактабҳои иқтисодӣ ба монанди классикӣ, неоклассикӣ, кейнсионӣ ва институтсионалӣ, моҳият ва мундариҷаи ҳамгирии иқтисодӣ ошкор карда шуд. Дар ин замина ҳамгирии иқтисодиро метавон ҳамчун раванди иттиҳоди муттақобилаи иқтисодии байни кишварҳо фаҳмид, ки дар заминаи робитаҳои амиқу устувори иқтисодҳои миллий дар натиҷаи бастанӣ шартномаҳо ва созишномаҳои ҳамкорӣ ташаккул меёбад;

- хусусиятҳои асосии ҳамгирии иқтисодиро асоснок карда, марҳилаҳои ташаккул ва инкишофи ҳамгирии иқтисодӣ ошкор карда шуд. Ихтиёрӣ будани ҳамгирии иқтисодӣ; ҳой доштани зерсохтори тараққиқарда дар ҳамкориҳои муттақобила; ҷалби сармояи хориҷӣ вобаста ба сиёсати сармоягузорӣ; назорати қатъӣ ва дурусти иҷрои шартномаҳо, қонунҳо ва қарорҳо; мавҷуд будани органҳои муҳим ва марказии болоидавлатӣ; чандирии равандҳои ҳамгирӣ ва сиёсати чандир нисбат ба кишварҳои сеюм; ба даст овардани рушди иқтисодӣ тавассути иқтисодиёт ва сиёсати савдои қушод ҳамчун хусусиятҳои асосии ҳамгирии иқтисодӣ муайян карда шуд;

- ҷанбаҳои содиротӣ ва сармоягузори Ҳамкориҳои иқтисодии Тоҷикистон дар ҳаёти сохторҳои Ҳамгирӣ ва берун аз он муайян карда шуданд. Дар шароити ҷаҳонишавии иқтисодиёт, ки дар аксари кишварҳо, аз ҷумла дар Тоҷикистон, низоми иқтисоди бозорӣ амал мекунад, ташкил ва роҳандозии фаъолияти содиротӣ ба худ аҳамияти аввалиндараҷа мегирад. Ҳамчунин муҳайё сохтани шароитҳои мусоид дар самти воридшавии сармояи хориҷӣ барои Ҷумҳурии Тоҷикистон аз вазифаҳои муҳим ба шумор меравад;

- самтҳои ояндадори Ҳамкориҳои иқтисодии Ҷумҳурии Тоҷикистон бо иттиҳодияҳои иқтисодии Ҳамгирӣ асоснок карда шуданд. Муайян гардид, ки дар Тоҷикистон соҳаҳои гидроэнергетика, металлургияи ранга, коркарди маҳсулоти саноати сабук, минералҳо, коркарди амиқи маҳсулоти кишоварзӣ ва сайёҳиро метавон аз самтҳои ояндадори Ҳамкориҳои иқтисодӣ ва афзалиятноки сармоягузори арзёбӣ кард, ки боиси рушди иқтисодиёт мегардад;

- самтҳои самаранокии Ҳамкориҳои иқтисодии Ҷумҳурии Тоҷикистон дар ҳаёти Иттиҳоди иқтисодии АвруОсиё (ИИАО) муайян карда шуд. Муайян карда шуд, ки дурнамо ва хусусиятҳои хоси ИИАО аз байн бурдани маҳдудиятҳо дар ҷаҳор самт - пеш аз ҳама сармоя, меҳнат, молҳо ва хизматрасониҳо мебошад.

Муқаррароти асосии ба Ҳимоя пешниҳодшуда:

- консепсияҳои асосии назариявии Ҳамгирии иқтисодӣ таҳлил карда шуда, қонуниятҳо ва хусусиятҳои инкишофи Ҳамгирии иқтисодӣ асоснок карда шуд;

- дар асоси таҳлили ақидаҳои намоёндагони мактабҳои иқтисодӣ, моҳият ва мундариҷаи Ҳамгирии иқтисодӣ ошкор карда шуд;

- хусусиятҳои асосии Ҳамгирии иқтисодиро асоснок карда, марҳилаҳои ташаккул ва инкишофи Ҳамгирии иқтисодӣ ошкор карда шуд;

- мониторинги ҷанбаҳои содиротӣ-сармоягузори Ҳамкориҳои иқтисодии Тоҷикистон дар сатҳи сохторҳои Ҳамгирӣ ва берун аз он гузарнида шуд;

-самтҳои ояндадори Ҳамкориҳои иқтисодии Ҷумҳурии Тоҷикистон бо иттиҳодияҳои Ҳамгирии иқтисодӣ асоснок карда шуданд;

-самтҳои самаранокии Ҳамгирии иқтисодии Ҷумҳурии Тоҷикистон дар ҳаёти Иттиҳоди иқтисодии АвруОсиё (ИИАО) муайян карда шуд.

Аҳамияти назариявӣ ва амалии натиҷаҳои тадқиқот дар он аст, ки натиҷаҳои онро метавон барои арзёбии иштироки Ҷумҳурии Тоҷикистон дар равандҳои иқтисодии Ҳамгирӣ истифода бурд. Омузиши Ҳамчунинбаи ин

масъалаҳо барои васеъ ва зиёд кардани самараи иштироки Ҷумҳурии Тоҷикистон дар гурӯҳҳои иқтисодии ҳамгироӣ имкониятҳои нави илмӣ ва тавсияҳои амалиро фароҳам меорад. Маводи диссертатсияро инчунин дар таҳияи лексияҳо аз фанни назарияи иқтисодӣ, ташкили курсҳои махсуси ихтисосҳои иқтисодӣ ва фанҳои муносибатҳои иқтисодии байналхалқии донишгоҳҳои олии оид ба мавзӯҳои таҳассусӣ истифода бурда метавонанд.

Дарачаи эътимоднокии натиҷаҳои таҳқиқотро истифодаи маводҳои зиёди назариявӣ, коркарди сарчашмаҳои омории вобаста ба мавзӯи таҳқиқшаванда, маводҳои омории кумтаи омори созмонҳои иқтисодии ҳамгироӣ муайян менамояд. Он ба мо имконият дод, ки таҳлили амиқи қонуниятҳо ва хусусиятҳои инкишофи ҳамгироии иқтисодӣ ва рушди равандҳои ҳамгироӣ дар шароити муосир гузаронида шуда натиҷаҳои илман асоснок ба даст оварда шавад.

Мутобиқати диссертатсия ба шиносномаи ихтисоси илмӣ. Навоварӣ ва таҳқиқоти диссертатсионӣ ба бандҳои зерини Шиносномаи феҳристи ихтисосҳои ҚОА-и назди Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон аз рӯи ихтисоси 08.00.01 – Назарияи иқтисодӣ (08.00.01.01 – Назарияи умумии иқтисодӣ (иқтисоди сиёсӣ)) мувофиқат мекунад: банди 1.1. Сохтор ва қонуниятҳои инкишофи муносибатҳои иқтисодӣ; равандҳои ҳамгироии равандҳои иқтисодӣ ва сиёсӣ дар сатҳи миллӣ, давлатӣ, минтақавӣ ва ҷаҳонӣ, хатарҳои ҷаҳонишавӣ ва паёмадҳои он; ташаккули стратегия ва сиёсати иқтисодии давлат; масъалаҳои назариявии бехатарии иқтисодӣ; банди 2.3. Қонуниятҳо, хусусиятҳо марҳилаҳои инкишофи кишварҳо ва минтақаҳои алоҳида, омилҳои, ки хусусиятҳои инкишофи онҳоро муайян мекунад.

Саҳми шахсии довталаби дарачаи илмӣ дар таҳқиқот. Таҳқиқоти диссертатсиониро унвонҷӯӣ мустақилона анҷом додааст. Саҳми шахсии довталаб аз хулосанамой, аниқсозӣ ва пуррагардонии нуқтаҳои назариявӣ ва амалӣ нисбат ба таҳлил ва баҳодихии самаранокии ҳамгироии иқтисодӣ бо назардошти асосноккунии қонуниятҳо, хусусиятҳо ва омӯзиши ҷанбаҳои назариявии ҳамгироии иқтисодӣ ва таҳияи пешниҳодҳои мушаххас оид ба вусъат додани иштироки Ҷумҳурии Тоҷикистон дар равандҳои ҳамгироии иқтисодӣ ва дурнамои воридшавии он ба иттиҳодияҳои иқтисодӣ иборат аст. Натиҷаи ҷудоғонаи таҳқиқотро метавон дар мавриди таҳияи муқаррароти назариявӣ ва методӣ ҳангоми арзёбӣ ва мукамалсозии иштироки Ҷумҳурии Тоҷикистон дар равандҳои ҳамгироии иқтисодӣ истифода бурд.

Мутобиқи Низомномаи шурои диссертатсионӣ, ки бо Қарори Ҳукумати Ҷумҳурии Тоҷикистон аз 30 июни соли 2021, таҳти № 267 тасдиқ гардидааст, ба роҳбарӣ гирифта, комиссия пешниҳод менамояд:

1.Диссертатсияи Зиёев Сулаймон Саъдулоевич дар мавзуи: «Қонуниятҳо ва хусусиятҳои инкишофи ҳамгирии иқтисодӣ дар шароити муосир» барои дарёфти дараҷаи илмии номзади илмҳои иқтисодӣ аз рӯйи ихтисоси 08.00.01 – Назарияи иқтисодӣ (08.00.01.01 – Назарияи умумии иқтисодӣ (иқтисоди сиёсӣ)) ба Шурои диссертатсионии 6D.КOA-004 назди Донишгоҳи миллии Тоҷикистон барои Ҳимоя қабул карда шавад.

2.Муқарризони расмӣ аз рӯйи диссертатсия шахсони зерин таъин карда шаванд:

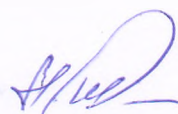
- **Садриддинов Манучеҳр Исломиддинович** - доктори илмҳои иқтисодӣ, дотсент, и.в. мудири кафедраи назарияи иқтисодии Донишгоҳи байналмилалӣ сайёҳӣ ва соҳибкории Тоҷикистон;
- **Каримов Равшан Абдукаримович** – номзади илмҳои иқтисодӣ, дотсент, мудири кафедраи “Иқтисоди ҷаҳонӣ”-и Донишгоҳи давлатии ҳуқуқ, бизнес ва сиёсати Тоҷикистон.

Ба ҳайси муассисаи пешбар ба диссертатсия Донишгоҳи давлатии молия ва иқтисоди Тоҷикистон таъин карда шавад.

3.Барои наشري эълон оид ба Ҳимояи минбаъда ва ҷойгир намудани автореферат дар сомонаи Комиссияи олии аттестатсионии назди Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон иҷозат дода шавад. Барои чопи автореферат бо ҳуқуқи дастнавис иҷозат дода шавад.

Раиси комиссия:

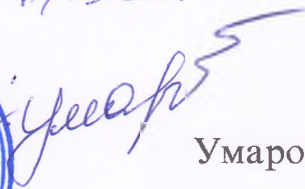
Доктори илмҳои иқтисодӣ, профессор,
аъзои шурои диссертатсионӣ

Шерова Н.Д.

Аъзоёни комиссия:

Доктори илмҳои иқтисодӣ, профессор,
аъзои шурои диссертатсионӣ

Умаров Ҳ.У.

Доктори илмҳои иқтисодӣ, дотсент

Қодирзода Ф.А.